

Оксана Дарморіз,
Радомир Мокрик

Феномен шістдесятників у контексті проблеми формування культурної еліти в Україні

Досліджено культурну еліту як соціокультурне явище, її характерні риси та функції. З'ясовано роль культурної еліти у формуванні суспільства та становленні культури. Проаналізовано феномен шістдесятництва у царині державницьких та культуротворчих процесів в Україні. Прослідковано взаємозв'язок дисидентських рухів в Україні та Чехословаччині. Виявлено особливості впливу покоління шістдесятників на сучасний соціокультурний розвиток та становлення сучасної української культурної еліти.

This article examines cultural elite as socio-cultural phenomenon and its characteristic features. The role of cultural elite in the formation of society and culture is defined. The phenomenon of «The Generation of the Sixties» in the field of state's and cultural processes is analyzed. The mutual influences between dissident movements in Ukraine and in Czechoslovakia are traced. The influences of «The Generation of the Sixties» on the modern socio-cultural development and formation of modern Ukrainian cultural elite is defined.

Якісне функціонування суспільства забезпечується взаємодією та співпрацею різних його елементів та прошарків. Аналізуючи суспільні процеси, можна достатньо чітко виокремити економічну, політичну, наукову складову. Еліта як певна категорія людей, що має можливість приймати важливі рішення, котрі впливають на розвиток тих сфер, які знаходяться в межах її компетенції, є особливо важливим чинником соціокультурного розвитку будь-якого суспільного утворення. При цьому культурна еліта відповідальна не лише за культуру, але й має функцію творення ідеологічних та світоглядних конструкцій. Попри те, що тема еліт є надзвичайно актуальною і навіть розроблена теорія еліт, ця тема ще мало досліджена в філософсько-культурологічній літературі. Здебільшого предметом дослідження є політична еліта, зокрема їй присвячені праці В. Парето, Г. Москі, Р. Міхельса, Ч. Р. Мілса, Р. Мілібанда, Дж. Скотта, Дж. Перрі, Д. Белла та інших. Натомість звернення до культурних еліт у наукових дослідженнях лише розпочинається. Осмислення ролі культурної еліти як страти, яка об'єднана не економічними, політичними чи владними інтересами, а насамперед ідейними принципами, духовними цінностями, соціокультурними нормами є надзвичайно важливим, як для філософської думки загалом, так і для України зокрема. При особливостях розвитку української держави в сьогоденні можемо говорити про появу псевдоеліт або видозмінення традиційних функцій, притаманних елітам. Це, своєю чергою, впливає на специфіку суспільного життя, вимагаючи наукового осмислення.

У сучасному філософсько-культурологічному дискурсі можна виокремити кілька підходів до розуміння соціокультурної природи феномену еліти. По-перше, еліту розглядають як певний прошарок суспільства, який наділений якостями, що дають можливість її представникам виділятися серед загальної маси людей, впливати на прийняття політичних рішень та здійснювати керівництво суспільними справами (Г. Моска, Р. Міхелс). По-друге, до еліт зараховують найбільш здібних людей у своїх професійних сферах, які наділені відповідними особистісними характеристиками, якостями, котрі вважаються пошановуваними у даному суспільстві та впливають на ціннісні орієнтири загальної маси населення (В. Парето). Також варто відзначити підхід до розуміння еліти, виходячи виключно із індивідуальних, моральних, етичних, естетичних якостей окремих її представників (Х. Ортега-і-Гасет, М. Бердяєв). Видається, що кожен із підходів є дещо неповним, оскільки торкається лише певних характеристик еліти, не вичерпуючи повністю це поняття. Тому при дослідженні феномену культурної

еліти доцільно дотримуватися комплексного підходу, котрий враховує усі наявні підходи.

Для культурної еліти визначальними є і високий професійний, фаховий рівень, і певне новаторство – творення культурного продукту, а також вплив на суспільні процеси. З іншого боку, політична складова в контексті культурної еліти відходить на другий план, проте, зважаючи на високий рівень відповідальності лише в певних випадках (коли мова стосується глобальних планетарних проблем та творення відповідних цінностей), вона все ж залишається визначальною. Розуміння своєї ролі в суспільстві та можливих наслідків для інтелектуала як того, хто не лише творить та розвиває ідеї, але й визначає норми та культурні цінності для інших, є дуже важливим. «Шукаючи поліпшень, люди мусять робити це з максимальною обережністю і делікатністю, крок за кроком, завше найбільше уваги приділяючи тим наслідкам, які тягне за собою кожна зміна», – писав В. Гавел [1].

Тому під поняттям «культурна еліта» варто насамперед розуміти невелику частину соціуму, яка характеризується вищим інтелектуальним, духовним, естетичним рівнем розвитку, володіє високим професійним, фаховим рівнем підготовки, є творцем та носієм духовних цінностей та ідейних принципів, що задають систему високих вимог та еталонів в культурі та суспільстві.

Досліджуючи проблему культурної еліти варто звернути увагу на особливості формування та становлення еліт в конкретних історичних соціокультурних умовах. П. Бурдьє у своїй концепції «культурного капіталу» наголошує на тому, що успішність людини в навчанні залежить від попереднього інвестованого родиною культурного капіталу. Культурний капітал, в свою чергу, – це ті культурні якості та характеристики, що успадковуються людиною від попередніх поколінь [10]. Таким чином, передача культурного капіталу – це безперервний історичний процес, який в ширшому розумінні цілком можна застосувати і до глобальніших соціокультурних процесів, і до суспільства в цілому. В цьому розумінні сучасна культурна еліта – це продукт культурних напрацювань наших предків, а безперервність у формуванні культурної еліти є дуже важливим чинником для її ефективного функціонування в спільноті.

Екстраполювавши дані положення на українську специфіку, враховуючи особливості розгортання української історії, можемо побачити, що спадкоємність у творенні культурного капіталу в певні часи було перервано, а відповідно це утруднювало формування культурної еліти в Україні. Особливо це стосується ХХ ст. та відповідно відбивається в сьогоденні. Голодомор 1932–1933 рр., Розстріляне Відродження, Друга світова війна – все це

призвело до того, що процес передачі культурного капіталу при формуванні еліт не був послідовним, прямий зв'язок із сучасністю та безпосередній вплив на формування сучасної української культурної еліти мають лише так звані «шістдесятники». О. Пахльовська зауважує, що генетичний код нової України був створений шістдесятниками, які сублімували автентичні риси елітарної та європоцентричної природи модерної української культури [6, с. 65].

Шістдесятники сформували нову аксіологічну систему координат, в якій рухається сучасна українська культура. Безумовно, їхня аксіологія не була чимось новим для українського соціокультурного простору, проте саме покоління шістдесятників як культурний авангард формувалося практично на пустому місці, без плавного послідовного переходу від однієї культурної еліти до іншої. Це не лише утруднило процес становлення дисидентського руху в тогочасній Україні, але й негативно вплинуло на розповсюдження ідей серед населення.

Особливості розгортання дисидентського руху в Україні в 60-х роках ХХ ст., який ототожнюємо із поняттям шістдесятництва, безпосередньо залежать також і від історичного контексту, зокрема, вони пов'язані із політикою десталінізації. Це розширило, в першу чергу, можливості митців, адже виник запит на нові твори мистецтва, які б не були пов'язані з культом особи Сталіна. Таким чином, у мистецькому середовищі виникла ілюзія певної свободи творчості, якої не було в попередній період. Отримавши деяку можливість для маневру у площині культуротворчості, багато митців намагалися її реалізувати. Г. Касьянов, відзначає, що специфіка виникнення такого явища як шістдесятники відобразилося в тому, що вони розпочинали свою діяльність у суто культурницько-мистецькій площині. Згодом пошук нових мистецьких форм спричинився до пошуків нового змісту, що цілком логічно привело до виходу на соціальні та національні проблеми. [3, с. 18].

Культурницький характер дисидентського руху, як і те, що більшість шістдесятників були поетами або літераторами зумовили також і специфіку розгортання цього руху в політичній площині. З одного боку, це виявилось у недостатньо чіткому формулюванні політичних позицій; з іншого, – у слабкій активності в політичній діяльності, адже багатьох з них цікавила насамперед культурна, а не політична складова суспільного життя; а також у відсутності політичної та державотворчої кваліфікації в процесі здобуття незалежності України та формування нової держави.

Загалом така характеристика споріднює шістдесятників із дисидентськими рухами в інших країнах соціалістичного табору – в першу чергу, із рухом опору в Чехословаччині. Тут ядро дисидентів становила невелика група діячів культури на чолі з драматургом Вацлавом Гавелом. Проте дисидентський рух Чехословаччини значною мірою міг опиратися на ширші кола інтелігенції. М. Отагалом, досліджуючи його, відзначає, що перед створенням «Кола незалежної інтелігенції» (незалежної організації чехословацької інтелігенції, яка об'єднувала науковців, літераторів, музикантів, які не вважалися «ворогами режиму») в Празі відбувалися численні дискусії, в тому числі, на факультетах Карлового Університету в Празі. Атмосферу цих зібрань «характеризують і запитання учасників, які вимагали інформації про ув'язненого В. Гавела. Наукові працівники також підтримали кампанію щодо присудження йому нобелівської премії миру» [12, с. 86].

Водночас українські шістдесятники не мали такої платформи для діяльності, не могли поклатися на широку

підтримку населення. Крім того, сам рух в Україні був менш розповсюдженим, він охоплював невелику кількість інтелектуалів, у той час як в Чехословаччині існувало два повноцінних напрями дисидентського руху – радикальний та поміркований, між якими постійно відбувалася взаємодія та вівся діалог. Навіть у перший, культурницький період, який міг би бути найбільш активним (політика відлиги дозволяла діяти достатньо активно і не бути одразу ж репресованим) кількість активних діячів обмежувалася десятками, в кращому разі кількома сотнями людей. У пізніший, правозахисний період, кількість дисидентів зростає ще більше – для прикладу, в Українській Гельсінській Групі одночасно діяло не більше 7–12 осіб одночасно. Натомість чехословацьку «Хартію 77» лише у 1977 р. підписали 242 людини. Проте варто зауважити, що нечисленність українського шістдесятництва аж ніяк не можна назвати їхньою слабкою рисою, а роль їх у соціумі була визначальною. «В періоди швидких змін, – пише К. Мангейм, – саме невеликі групи виявляють нові культурні можливості, експериментуючи замість інших. Таким чином вони створюють нові типи досвіду, які згодом можуть стати загальним еталоном» [4, с. 190].

Будучи верствою, котра творила нові цінності та поведінкові стандарти, частина представників культурної еліти намагалися притримуватися марксистсько-ленінської ідеології. В першу чергу, це пов'язано з жорсткістю репресивної державницької позиції, згідно з якою пануючий режим суворо стежив за інакодумцями та поширенням їхніх ідей. Саме в межах державної ідеологічної доктрини українські дисиденти мали змогу порушувати ті чи інші суспільні питання. Показовим у цьому плані є один з ключових творів українського дисидентства – «Інтернаціоналізм чи русифікація?» І. Дзюби. Твір, що набув значного розголосу, підіймаючи питання національного становища українців, рясніє посиланнями на класиків марксизму-ленінізму. Крім того, за твердженням автора «світоглядом українця неподільно став соціалістичний світогляд, спільний із світоглядом десятків народів великої соціалістичної співдружності» [2, с. 50].

Звичайно, серед шістдесятників поширювалися й твори загальногуманістичного та екзистенційного характеру. Насамперед, це поетичні твори В. Симоненка, Л. Костенко, В. Стуса, публіцистика Є. Сверстюка та В. Мороза. В книзі «Собор в риштуванні», виданій в Парижі в 1970 р., Є. Сверстюк піднімає не цілком характерні для пануючого соцреалізму питання: «Чи людина ще щось значить в цьому потоці життя? Чи вона тільки пасажир сліпого корабля, що несеться назустріч ночі?» [7, с. 19]. Така «ідейна нечіткість» разом з завуальованою критикою системи та становища в ній людині коштували Є. Сверстюку дванадцяти років тюрми та заслання. Та й практично всі письменники, які писали в такому екзистенційно-гуманістичному ключі, були репресовані – передчасна смерть 28-річного Василя Симоненка і смерть Василя Стуса під час відбування покарання в таборах – яскраве тому свідчення.

Політичний режим у країнах соціалістичного табору, для яких характерні дисидентські рухи, був значно лояльнішим до інакомислячих та й колективна пам'ять не була наповнена такою величезною кількістю негативних моментів, як в Україні. Це зумовило і специфіку мислення та творів тамтешніх дисидентів, які відрізнялися значною відвертістю та відкритим нонконформізмом. Ключовий твір західного самвидаву – «Сила безсилах» В. Гавела аналізує саме становище людини в тоталітарній системі,

тобто критика системи ведеться кризь призму дослідження окремого індивіда. Для цього автор крок за кроком аналізує поведінку пересічного індивіда (продавця в продуктовому магазині). Його передусім цікавить «розчинення людини в ритуалі», створення все більш анонімізованої системи, в якій «індивідуальності все більше витісняються людьми без обличчя, маріонетками, слугами ритуалу в уніформах» [11, с. 115].

Симптоматично, що ця тенденція збереглася і після переформатування дисидентства в правозахисні рухи. І хоча Українська Гельсінська Група прямо заявляла про численні кричущі порушення прав людини в Радянській Україні, в документах УГГ кидається в очі твердження про те, що «кращі ідеї українських революціонерів, а також ідеї Леніна з національного питання не були втілені в життя» [9, с. 22]. В цей же час риторика чехословацької «Хартії 77» носить дещо інший характер: «Хартія 77 виростає з ґрунту солідарності та дружби людей, які поділяють занепокоєння долею ідеалів, з якими вони поєднали та поєднують своє життя та працю» [13]. Таким чином, намагання хоча б частково залишатися в площині марксизму-ленінізму в деяких вітчизняних дисидентських колах залишається навіть в період прямого протиставлення себе правлячій системі.

Однією з найважливіших подій, яка відобразилася на дисидентському русі шістдесятників і чий наслідок відчуваються до сьогодні – це так званий «Великий погром» 1972–1973 рр. Фактично, протягом року були заарештовані всі найважливіші діячі руху опору – В. Чорновіл, І. Світличний, Є. Сверстюк, І. Дзюба, В. Стус, Л. Плющ, І. Гель та багато інших. Радянській системі вдалося штучно відділити українське суспільство та його інтелектуальну і культурну верхівку, розмежувавши їх тюремними стінами. Окрім самих лише фактів арештів та заслання державний апарат активно працював над «очорненням» імен шістдесятників. Часто засудження відбувалися за статтями, які викликали суспільний осуд – спроба зґвалтування (В. Чорновіл, М. Горбаль), зберігання зброї чи збуту наркотичних речовин (Ю. Литвин, П. Розумний), що мало на меті дискредитувати дисидентів серед широких мас населення. Окрім цього, після арештів було правилом організувати демонстрацію «праведного гніву трудящих» на сторінках преси.

Ці події мали безпосередній вплив не лише на створення негативного образу дисидента та посилення відчуття небезпеки за інакудомство, але й на розгортання самого дисидентського руху та формування стану культурної еліти. Якщо на початку 1972 р., ми можемо говорити про наявність передумов для зародження елементів громадянського суспільства (наскільки про це взагалі можна говорити в контексті Радянського Союзу), ситуація після повернення ряду шістдесятників з таборів в середині 1980-х рр. була кардинально інакшою. За виразом Є. Сверстюка «Київ кінця 1983 року був глухонімий і прибитий» [8, с. 153]. Фактично, репресивні заходи досягли своєї мети – в суспільстві сформувалося неприйняття власної культурної еліти, атмосфера страху і недовіри на певний час унеможливила ефективну діяльність дисидентів. Проблема комунікації, ведення діалогу між українською інтелігенцією та суспільством досі базується на тому ґрунті, який був закладений ще репресіями 1972–1973 рр. Фактично, ця недовіра починає дещо зменшуватися лише у сьогоденні, хоча проблема такого діалогу залишається, як і проблема визнання визначної ролі дисидентів у національно-визвольному русі.

Ключовим моментом щодо розуміння ролі шістдесятників та становища сучасної української культурної еліти є період становлення нової української держави на зламі 1980–1990-х рр. Саме становище дисидентів у цей період найбільш яскраво ілюструє відношення між суспільством та культурною елітою в Україні. В той час, коли внаслідок оксамитової революції в Чехословаччині до влади приходила команда дисидента Вацлава Гавела, в Україні при владі залишається радянська комуністична команда. Незважаючи на те, що Україна досягає незалежності, в нашій державі не відбувається зміна еліт, що мало дуже серйозні наслідки для країни. А. Міхнік, аналізуючи становище в Польщі, також говорить про те, що «в Польщі не була здійснена ґрунтова декомунізація» [5, с. 407], проблема недостатньо жорсткої люстрації підіймалася також і в постсоціалістичній Чехії. Проте в Україні такого явища як декомунізація чи люстрація не відбулося взагалі, по-суті, після здобуття незалежності всі залишилися на своїх старих місцях. Причин такого явища декілька: по-перше, відсутність кадрів (як вже було сказано вище, дисидентський рух в Україні був надто нечисленным), тому зміни були спрямовані не стільки на те, щоб замінити людей, скільки замінити їхній світогляд (відкритим залишається питання, наскільки це можливо у сформованій особистості); по-друге, відсутність належних фахових знань та політичного досвіду; по-третє, відсутність узгодженості та єдиної позиції на президентських виборах – висунення одночасно кандидатур В. Чорновола, Л. Лук'яненка та І. Юхновського промовисто свідчить про нездатність дисидентів діяти як одна команда в інтересах держави. Усі ці фактори відіграли ключову роль у сучасному становищі культурних еліт та їхнього формуванні в наявних умовах.

Взаємовідносини сучасної культурної еліти, яку значною частиною складають колишні дисиденти, та українського суспільства є вкрай складними. Шістдесятники опинилися в становищі, яке описував А. Міхнік щодо їхніх польських колег: «Спершу ми викликали повагу й пошану, відтак ентузіазм і ревності, а врешті – нехті і недовіру» [5, с. 404]. Штучно сформоване радянською владою відчуження, яке панує між українським суспільством та його культурною елітою посилюється «духом епохи». Ідеї та цінності, які намагається поширити культурна еліта не знаходять відгуку в суспільстві, де панує консюмеризм та меркантильність. Не можна сказати, що в цьому плані українське суспільство становить виняток з загального європейського правила, проте історія попередньої взаємодії між радянськими дисидентами та їхнім соціумом значно ускладнює діалог між сучасним українським суспільством та його культурною елітою. Крім того, сама сучасна українська культурна еліта є доволі різномірною, характеризується відсутністю єдності в позиціях, цілях, цінностях, баченні майбутнього, а шістдесятники є лише однією її частиною. Таким чином, коло поширення ідей шістдесятників залишається надто вузьким, а сприйняття їх самих у суспільстві доволі неоднозначним.

Незважаючи на всі особливості становлення дисидентського руху в Україні в період радянського тоталітаризму, шістдесятники залишалися чи не єдиним осередком альтернативної культури та альтернативного мислення, що мало неоціненне значення для подальших культурних процесів, аж до створення незалежної держави. Загалом, можна стверджувати, що в Україні досі не відбулося достатнього осмислення та адекватної оцінки ролі шістдесятників, як у становленні незалежної держави, так і в формуванні новітньої української культури. В результаті

усіх цих явищ, колишні дисиденти, в певному розумінні цього слова, залишаються дисидентами і в сучасній Україні. Така ситуація, в свою чергу, значно ускладнює якісний, «здоровий» розвиток суспільства та унеможлиблює виконання багатьох його функцій.

1. Гавел В. Відповідальність інтелектуала / В. Гавел. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n10texts/havel.htm>. 2. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 336 с. 3. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1995. – 224 с. 4. Мангейм К. Проблема інтелігенції: Исследование ее роли в прошлом и настоящем / К. Мангейм // Мангейм К. Избранное: Социология культуры. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 94–233. 5. Міхнік А. Сповідь наверненого дисидента / А. Міхнік // У пошуках свободи. К.: Дух і літера, 2009. – С. 403–416. 6. Пахльовська О. Українські

шістдесятники: філософія бунту / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65–84. 7. Сверстюк Є. Собор у ристуванні / Є. Сверстюк – Париж – Балтимор: Українське видавництво Смолоскип ім. В. Симоненка, 1970. – 173 с. 8. Ткачук О. Розмова про Український культурологічний клуб // Українська Гельсінська Група у спогадах і документах / Упоряд. О. Шевченко. – Київ: Ярославів Вал, 2012. – С. 153–164. 9. Україна літа 1977-го // Український правозахисний рух. Документи і матеріали / Упоряд. О. Зінкевич. – Торонто, Балтимор: Українське видавництво Смолоскип ім. В. Симоненка, 1978. – С. 19–28. 10. Bourdier P. The forms of capital / P. Bourdier. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>. 11. Havel V. Moc bezmocných / V. Havel // Moc bezmocných a jiné eseje. – Praha: Knižovna Václava Havla, 2012. – S. 96–223. 12. Otáhal M. Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu / M. Otáhal. – Brno–Dolněk, 1999. – 162 s. 13. Prohlášení Charty 77. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libpro.cts.cuni.cz/charta/docs/prohlaseni_charty_77.pdf.

Тетяна Ємець

Особистісний чинник в українському русі XIX століття

Український рух XIX ст. набув визначальної спрямовуючої сили націєтворення завдяки непересічним особистостям, які його започатковували та розвивали.

Ukrainian national movement of the 19th century became the determinant and guiding force of the Nation's Building thanks to the outstanding personalities who founded and developed it.

Епоха романтичного піднесення національної самосвідомості, доба українського національного ренесансу – так називають дев'ятнадцяте століття в українській історії. Це був один із переломних періодів українського націєстановлення не лише у часовому, а й у просторовому вимірі. Адже українство на той момент перебувало на територіях двох імперій, які уособлювали протилежні цивілізаційні спрямування – до демократії (у вигляді конституційної монархії в Австро-Угорській імперії) чи до авторитаризму (навіть скинувши царську владу, новітня «советська» імперія йшла по шляху авторитаризму, абсолютизації влади в одних руках).

Цивілізаційний вибір українства у XIX ст. здійснювався від малоросійства до національного відродження, від асиміляції до державотворення. Визначальну роль у процесі творення модерної національної ідентичності українців відіграв суспільний феномен українського руху. У період, коли завершувалася доба зацікавленості славним козацьким минулим та започатковувалося формування прагнення до суверенної української державності, саме український рух став середовищем трансформації суспільної свідомості. Загалом не чисельний та організаційно не сформований український рух тієї доби набув сили визначальної спрямовуючої сили націєтворення завдяки непересічним особистостям, які його розвивали.

Вивченню українського руху XIX ст. присвячені роботи численних дослідників. Ще на початку XX ст. попередню епоху аналізували такі визначні українознавці як М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, І. Крип'якевич, Н. Полонська-Василенко та багато інших. Пізніше добі українського національного ренесансу були присвячені, зокрема, роботи О. Гриніва, Я. Грицака, Я. Ісаєвича, Я. Калакури, І. Огієнка, В. Онопрієнка, М. Поповича, М. Русина.

Започатковувалось національне відродження у непростих умовах наростаючої асиміляторської потуги Російської імперії. Самодержавні владарі, утвердивши свою владу на

території Гетьманщини та повністю скасувавши її інституції, вже не відчували необхідності улещувати малоросів, натомість все чіткіше проголошували імперські зазіхання, викладені згодом щодо української мови у формулі «не было, нет, и быть не может» із сумнозвісного Валуєвського циркуляру. І. Огієнко з гіркотою зауважує: «Українська мова позосталася, як той паралітик при широкій дорозі, – вона була окремою мовою, мовою самостійною, мовою великого народу, але народу, що програв свою державність, тому ніби нездатна для поважнішої літератури [7, с. 190].

Однак, як пише сучасний український мислитель І. Дзюба, XIX століття таки заговорило про Україну. І не лише в минулому, а й у теперішньому та майбутньому часі, коли, з появою у 1798 р. «Енеїди» (першого літературного твору, надрукованого розмовною українською мовою), «козацький сміх Котляревського сповістив про народження нової української літератури, спадкоємиці славних століть» [3, с. 4]. Іван Котляревський (1769–1838), патріарх сучасної української літератури, на думку І. Огієнка, спирався на «щонайменше тисячолітню пісенну творчість українського народу... Ось тому творчість Котляревського не була новиною, – він тільки більше використав власне цю мову народної творчості, поклавши її в основу мови літературної» [7, с. 188].

Із появою «Енеїди» був відновлений розвиток національної української літератури, перерваний у 1720 р. указом Петра I про заборону книгодрукування українською мовою. «Енеїду» всі читали, завчали напам'ять. Малоросійське дворянство, на той час уже в переважній своїй більшості сполонізоване на Правобережжі та зрусифіковане на Лівобережжі, захоплювалось цим твором. Відбувалось це, на слушну думку І. Огієнка, тому, що «в першій чверті XIX ст. українська мова, як спадщина попереднього, була ще широко розповсюджена серед освічених верств в Україні... Українську мову шанували й любили... Через